

วิเคราะห์ทฤษฎีปรมาณูนิยมในทรรศนะของพุทธปรัชญา

ฉลอง พันธุ์จันทร์

สมชาย หานนท์

พระวิศุทธิ์ ไทศรีโคตร

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บทคัดย่อ

สสารเป็นบ่อเกิดของโลกจักรวาล มนุษย์ มีร่างกายที่ปรากฏอยู่ประกอบด้วยกลไกต่างๆ และทำงานได้ดั่งเครื่องจักรกล ส่วนจิตนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง ลักษณะต่างๆ ของจิต ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ เป็นผลมาจากการรวมตัวของวัตถุหรือสสาร เมื่อพิจารณามนุษย์ในฐานะร่างกายย่อมต้องพิจารณาความเป็นจริงตามแนวคิดของกลุ่มสสารนิยม นั่นคือ ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นสสารหรือวัตถุ สสารนิยมนี้เริ่มต้นตั้งแต่ปรัชญายุคแรกของกรีกที่พยายามค้นหาคำตอบของโลกและสรรพสิ่งที่ปรากฏอยู่ว่าเกิดมาจากปฐมธาตุ วัตถุหรือสสารนั้นเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของธาตุที่เล็กที่สุดนั้น กระแสสสารนิยมมี 2 สาย ได้แก่ ปรมาณูนิยม (atomism) ในยุคแรกเชื่อว่า สรรพสิ่งประกอบจากส่วนย่อยที่สุดที่ไม่สามารถจะแยกออกเป็นสิ่งที่ย่อยกว่านั้นได้อีกแล้ว เรียกว่า “อะตอม” คำว่า อะตอมที่ใช้ในทางปรัชญานี้หมายถึง อนุภาคที่เล็กที่สุด เป็นอนุภาคสุดท้ายที่แยกต่อไปอีกไม่ได้แล้ว อะตอมนี้เป็นอนุภาคนิรันดร์ ไม่เกิด ไม่ตายมีมาเอง ไม่มีใครสร้าง และไม่มีใครทำลายได้ ฮอบส์ ได้นำทฤษฎีปรมาณูมาพัฒนาเพื่ออธิบายว่าชีวิต คือ “เครื่องจักร” ความเป็นจริงมีแต่สสารซึ่งมีพลังประจำตัว พลังนี้อาจถ่ายทอดจากเทห์หนึ่งไปสู่เทห์อื่นได้ด้วยการประชิด ปรากฏการณ์ทั้งหลายในเอกภพเกิดจากการเปลี่ยนที่ของเทห์ด้วยอำนาจของพลังที่ถ่ายทอดกันระหว่างเทห์ โดยมีกฎแน่นอนตายตัวตามหลักกลศาสตร์ไม่มีอะไรเกิดขึ้นโดยบังเอิญ มีผลก็ต้องมีสาเหตุ เช่น มีไอน้ำเกิดในอากาศเกินจุดอิ่มตัวมากๆ ก็ต้องตกลงมาเป็นฝน เป็นต้น ดังนั้น ชีวิต คือ เครื่องจักรกลซับซ้อน ดวงตาทำงานเหมือนกล้องถ่ายรูป ปอดเหมือนเครื่องปั๊มลม ปากเหมือนไม้บด แขนเหมือนคานงัด หัวใจเหมือนสปริง เส้นประสาทเหมือนสปริงจำนวนมาก กระดูกข้อต่อเหมือนวงจักร สิ่งเหล่านี้ทำให้ร่างกายมนุษย์เคลื่อนไหวอย่างเป็นระบบกลไกได้

คำสำคัญ: ปรมาณูนิยม, ทรรศนะ, พุทธปรัชญา

An Analytical study of Atomic Popularity in Buddhist Philosophy

Chalong Phanchantra

Somchai Hanon

Prataweesak Taisrichot

Mahasarakham University

Email : chalong.p@msu.ac.th*

Abstract

Matter is the source of the world, the human universe, whose body appears to be composed of various mechanisms. And works like a machine As for the mind, it does not exist. The various aspects of the mind, such as thoughts, perceptions, are the result of the union of objects or matter. When considering humans as a body Inevitably has to consider the reality of the concept of the Sanities' group, that is, everything is matter or object. This theory began with the first Greek philosophies that sought to find the answer to the world and all things that appeared to be originated from the elements. The object or substance is formed by the combination of the smallest element. There are 2 lines obiism, namely atoms. At first, it was believed that Everything that is composed of the smallest part that can no longer be separated into anything else is called "atoms". The word atom used in this philosophy means Smallest particle Is the last particle that can no longer be further separated This atom is an eternal particle. Not born. Not dead. No one builds And no one can destroy it. Hobbs developed the theory of atoms to explain that life is a "machine". In reality, only matter has its own power. This power may be transmitted from one temple to another by close contact. All the phenomena in the universe are caused by the change of the gods with the power of the power that is transmitted between them. With fixed rules in accordance with mechanics, nothing happens by chance There must be a cause such as steam in the air beyond the saturation point. Must fall as rain, for example. Therefore, life is a complicated machine. Eyes work like a camera. Lungs are like air compressors. Mouth like a grinding mill Arms like a lever Heart like spring Nerves like many springs Bone joints like a cycle. These things allow the human body to move mechanically.

Keywords: Atomic, Popularity, Buddhist Philosophy

บทนำ

กลุ่มปฏิฐานนิยมใหม่ (neo-positivism) ได้ใช้ฟิสิกส์ในการค้นหาคำตอบเรื่องสสารไว้ได้ละเอียดที่สุดด้วยฟิสิกส์ควอนตัม (quantum physics) นั่นคือ ควาร์ก (quark) ถือว่าเป็นหน่วยย่อยที่สุดในระดับอนุภาค (particle) ในปัจจุบัน พลังงานนิยม (Energetism) พลังค์ (Max Planck, 1858-1947) นักวิทยาศาสตร์นิวเคลียร์ เชื่อว่าสรรพสิ่งล้วนหากแยกย่อยก็จะพบว่าเป็นเพียงประจุไฟฟ้า แม้แต่มนุษย์เราก็สามารถแยกปริมาณออกได้เป็นประจุไฟฟ้าซึ่งเป็นพลังงาน สสารทั้งหลายประกอบจากพลังงานทั้งสิ้น พลังงานเหล่านี้ได้รวมเป็นเนื้อเดียวกันแต่เป็นกลุ่มของอนุพลังงานซึ่งแต่ละอนุภาคจะแบ่งออกต่อไปอีกไม่ได้ เรียกว่า ควอนตัม (Quantum) ซึ่งเมื่อรวมตัวกันในลักษณะต่างๆ แล้วทำให้เกิดสิ่งทั้งหลายและเหตุการณ์ต่างๆ ในเอกภพ พลังงานในเอกภพมีพลังมากมายเหลือเกินจนไม่มีใครกำหนดได้ แต่ที่น่าสังเกตก็คือ พลังงานมีใช้คงตัวอยู่อย่างเดิมแต่จะเปลี่ยนแปลงคุณภาพอยู่เสมออาจจะดีหรือเลวลงก็ได้ นอกจากนั้นแล้ว เบื้องหลังปรากฏการณ์หรือในสภาวะความเป็นจริงนั้นมีเจตจำนงเพียงหนึ่งเดียว เรียกว่า เจตจำนงสากล (universal will) ส่วนโลกเป็นมโนคติของตนเอง (the world is my idea) เนื่องจากร่างกายของเราเป็นการกลายเป็นวัตถุวิสัย (becoming objectified) ของเจตจำนงเฉพาะตัว (individual will) สสารทั้งหมดในโลกนี้ก็เป็นกลายเป็นวัตถุวิสัยของเจตจำนงสากลด้วย หากแต่เจตจำนงสากลนี้เป็นพลังตบอด ความเป็นจริงจึงเป็นพลังตบอดที่ดิ้นรนไปตามธรรมชาติของพลังและแสดงออกมาเป็นพลังต่างๆ ในธรรมชาติ เช่น พลังแม่เหล็ก พลังไฟฟ้า พลังน้ำตก พลังดึงดูด และสูงขึ้นมาเป็นพลังในพืช พลังสัญญาณและพลังกิเลสในมนุษย์ มนุษย์เราจึงดิ้นรนที่จะเอาชนะอยู่ตลอดเวลา พลังในธรรมชาติทุกอย่างเป็นพลังดิ้นรนหรือเจตจำนงที่จะมีชีวิต (the will-to-live) เพราะการดิ้นรนนี้ไม่มีแผน ผลจึงอาจจะเป็นการก้าวหน้าหรือถอยหลังก็ได้ (Phraratwaramuni Prayoon Dhammachitto : 2001: 94) สเปนเซอร์ (Herbert Spencer, 1820-1903) นำเอาทฤษฎีวิวัฒนาการของชาร์ลส ดาร์วิน มาชี้ให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างสสารกับพลังงานทำให้เกิดพฤติกรรมวิวัฒนาการและสลายตัว (evolution and dissolution) ซึ่งเกิดขึ้นสลับกันตลอด ชีวิตจึงวิวัฒนาการ และมนุษย์มาจากสัตว์พวกลิง กลุ่มสสารนิยมเชื่อว่า สสารที่มีโครงสร้างซับซ้อนสามารถทำงานได้มากกว่าสสารที่มีโครงสร้างง่ายๆ โดยเฉพาะร่างกายมนุษย์มีระบบประสาทซึ่งเป็นสสารเชื่อมโยงกับสมอง ซึ่งก็เป็นสสารเช่นกัน ระบบประสาทและสมองทำงานร่วมกันจนสามารถคิดหรือมีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งเร้าได้ เรียกว่า “จิต” เหตุการณ์ทางจิตและเหตุการณ์ทางกายมีลักษณะอย่างเดียวกัน คือ เกิดจากประสานสัมพันธ์ของมวลสารที่เคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวทางกายภาพที่เกิดขึ้นในสมองเรียกว่า การคิด และเป็นผลของเหตุการณ์อื่นในโลกของสสารไม่ว่าในร่างกายเราหรือนอกร่างกายเรา สิ่งและเหตุการณ์ทั้งมวล รวมทั้งชีวิต วิชาน (consciousness) และจิต (Mind) เป็นผลระดับต่างๆ ของภาวะเชิงซ้อน และพฤติกรรมของสสารในเชิงพลังงานเท่านั้น ผู้วิจัย จึงสนใจที่จะศึกษาถึงปริมาณนิยมในเชิงพุทธปรัชญา ทั้งในแง่ของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่และแนวคิดทางพุทธปรัชญาว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไรบ้าง เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาเชิงวิชาการต่อไป

แนวคิดปรมาณุนิยม

1. ความหมาย ทฤษฎีปรมาณุนิยม (Atomism) คำว่า **ปรมาณู** มาจากคำภาษาสันสกฤตว่า **ปรมาณู** (อ่านว่า ปะ-ระ-มา-นุ) ซึ่งมาจากคำ 2 คำ คือ **ปร** (อ่านว่า ปะ-ระ-มะ) แปลว่า ย่างยิ่ง ยิ่งยวด. กับ **อนู** (อ่านว่า อะ-นุ) แปลว่า สิ่งที่เล็กมาก ดังนั้น **ปรมาณู** จึงแปลว่า สิ่งที่เล็กมากอย่างยิ่ง “ปรมาณู” เป็นคำที่มาจากปรัชญาอินเดียโบราณ สำนักไวเศษิกะ หมายถึง สิ่งที่เล็กที่สุด คือสิ่งที่แบ่งไม่ได้ เป็นต้นกำเนิดของสิ่งทั้งหลาย ทุกสิ่งไม่ว่าเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิตประกอบด้วยปรมาณู ตรงกับคำว่า **atom** (อะตอม) เรียกสิ่งทีเล็กสุดซึ่งไม่สามารถแยกออกไปได้อีก คำว่า อะตอม นั้นก็แปลว่า แยกไม่ได้ เช่นเดียวกัน ต่อมาพบว่า แม้สิ่งที่เรียกว่า ปรมาณู หรือ อะตอม ก็ยังสามารถแยกได้อีก จึงเลือกใช้คำทับศัพท์ว่า อะตอม แทน โดยไม่คำนึงถึงความหมายว่าแยกได้หรือแยกไม่ได้ ทฤษฎีปรมาณุนิยม หมายถึง ทฤษฎีที่กล่าวถึงส่วนประกอบมูลฐานของจักรวาล คือ ปรมาณู (Atom) และ เทชะ (Space) ที่ว่างเปล่า ปรมาณูเหล่านี้มีจำนวนมากหาประมาณมิได้และมีอยู่ตลอดไป ต่อมา ฮอบส์ (Hobbes) ได้อธิบายขยายเพิ่มเติมว่า กระบวนทุกอย่างในโลก คือ สสารที่อยู่ในภาวะเคลื่อนไหวนั่นเอง (ชัยวัฒน์ อัทธพันธ์, 2001 : 24)

2. ประเภทของปรัชญา ปรัชญามี 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) ปรัชญาที่ไม่เป็นระบบ ได้แก่ ความคิดของนักคิดคนใดคนหนึ่งเกี่ยวกับปรัชญาสาขาใดสาขาหนึ่ง เกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์เริ่มมีความสงสัยในสิ่งแวดล้อม หรือในธรรมชาติ 2) ปรัชญาที่เป็นระบบ ได้แก่ แนวความคิดที่จะต้องประกอบด้วยพื้นฐานปรัชญา และตัวปรัชญา คือจะต้องประกอบด้วยญาณวิทยาและอภิปรัชญาเป็นอย่างน้อย อาจจะมีความคิดเกี่ยวกับ จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ด้วยก็ได้ ปรัชญาที่เป็นระบบนี้ ทางตะวันตก เริ่มต้นตั้งแต่สมัยของธาลีส เป็นต้นมา เพราะถือว่าในระยะนั้นได้มีการก่อตั้งสำนักต่างๆ ขึ้นสั่งสอนปรัชญา โดยแบ่งเป็นแนวคิดทางอภิปรัชญาและญาณวิทยาอย่างเด่นชัด ทางตะวันออก เริ่มต้นตั้งแต่สมัยพระเวทของอินเดียโบราณ เป็นต้นมา

นอกจากนี้แล้ว ปรัชญาที่เป็นระบบ ยังแบ่งออกเป็น 2 แบบ ได้แก่

(1) **ปรัชญาบริสุทธิ์** ได้แก่ปรัชญาที่ว่าด้วยทฤษฎีหรือแนวความคิดล้วนๆ ไม่เกี่ยวกับการนำไปประยุกต์ใช้ หรือการนำไปปฏิบัติ มี 2 สาขา คือ อภิปรัชญาและญาณวิทยา

(2) **ปรัชญาประยุกต์** ได้แก่ปรัชญาที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน เช่น จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ปรัชญาสังคม ปรัชญาประยุกต์ ปรัชญาการเมือง ปรัชญาการศึกษา เป็นต้น แต่การนำปรัชญาไปประยุกต์ใช้นั้นจะต้องประกอบด้วยอภิปรัชญา เพราะอภิปรัชญาเป็นหลักใหญ่ของระบบปรัชญา เนื่องจากอภิปรัชญาเป็นหลักใหญ่ของระบบปรัชญา ส่วนมากจึงได้ยึดเอาอภิปรัชญาเป็นแม่แบบ ระบบปรัชญาถ้ายึดถือตามความแท้จริงทางอภิปรัชญาเป็นหลักแล้ว แบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ

ก. **จิตนิยม (Idealism)** ได้แก่พวกที่ถือว่า จิตเท่านั้นเป็นความแท้จริง

ข. **สสารนิยมหรือวัตถุนิยม (Materialism)** ได้แก่พวกที่ถือว่า สสารหรือวัตถุเท่านั้นเป็นความแท้จริง ถ้ายึดเอาจำนวนปฐมธาตุทางอภิปรัชญาเป็นหลักแล้ว ปรัชญาแบ่งออกเป็น 3 ระบบ ได้แก่

(1) **เอกนิยม (Monism)** ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของสรรพสิ่งมีเพียงสิ่งเดียว จะเป็นรูปธรรม (สสาร) หรือนามธรรม (จิต) ก็ได้ เอกนิยม ถือว่า สสารและปรากฏการณ์ของสสารเท่านั้นที่เป็นจริงสสารคือความจริง ซึ่งมีลักษณะดังนี้ (1) สสารเป็นสิ่งที่ครองที่หรือกินที่ คือ แผ่ตัวไปในที่ว่าง เป็นสิ่งที่มีอยู่และเกิดขึ้นในที่ว่าง อาจกำหนดได้ว่า มันเกิดขึ้นและมีอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง แม้บางทีในการ

ปฏิบัติไม่อาจกำหนดได้แต่ความเป็นจริงแล้ว มันต้องมีอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ตำแหน่งใด ตำแหน่งหนึ่งเสมอ (2) สสารเป็นสิ่งที่ครองเวลา คือ ต้องมีอยู่ ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง จะมีอยู่ตลอดเวลาหาได้ไม่ นี่ก็เท่ากับบอกว่า สสาร เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (3) สสารเป็นสิ่งที่รู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย แม้ในบางกรณีที่จะรู้ได้นั้น ต้องอาศัยเครื่องมือเช่น กล้องจุลทรรศน์หรืออุปกรณ์ทาง โสต แต่ตัวจะรู้ก็ยังเป็นประสาทสัมผัสอยู่เหมือนเดิมส่วนปรากฏการณ์ของสสาร ก็คือการเปลี่ยนแปลง ของสสารนั่นเองซึ่งรวมเอาการเคลื่อนไหว คุณสมบัติของสสารด้วย

(2) ทวินิยม (Dualism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของสรรพสิ่งมี 2 อย่าง เป็นของคู่ กัน คือเป็นทั้งรูปธรรม (สสาร) และนามธรรม (จิต)

(3) พหุนิยม (Pluralism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมีจำนวนมากมาย อาจจะเป็นรูปธรรม (สสาร) หรือนามธรรม (จิต) ก็ได้

ดังนั้น อาจสรุประบบปรัชญาในปัจจุบันได้เป็น 5 ระบบ ได้แก่

1. เอกนิยมฝ่ายจิต (Idealistic Monism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมี เพียงสิ่งเดียว มีลักษณะเป็นนามธรรม นั่นคือ “จิต” เช่น ปรัชญาเอกนิยมของสปิโนซา (Spinoza)

2. เอกนิยมฝ่ายสสาร (Materialistic Monism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐม ธาตุมีเพียงสิ่งเดียว มีลักษณะเป็นรูปธรรม นั่นคือ “สสาร” เช่น ปรัชญาสสารนิยมของธาเลส (Thales)

3. ทวินิยม (Dualism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุ มี 2 อย่าง คือ มีทั้ง นามธรรมและรูปธรรม เช่น ปรัชญาทวินิยม (Dualism) ของเดส์การ์ตส์ (Descartes)

4. พหุนิยมฝ่ายจิต (Idealistic Pluralism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมี มากมาย แต่มีลักษณะเป็นนามธรรม (จิต) เช่น ปรัชญาเกี่ยวกับโมนาด (Monad) ของไลบ์นิซ (Leibniz)

5. พหุนิยมฝ่ายสสาร (Materialistic Pluralism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของ ปฐมธาตุมีมากมาย แต่มีลักษณะเป็นรูปธรรม (สสาร) เช่น ปรัชญาเกี่ยวกับปรมาณูนิยม (Atomism) ของเดโมคริตุส (Democritus) (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2546 : 46)

ทฤษฎีปรมาณูนิยมในทรรศนะนักปรัชญาตะวันตก

Thomas Hobbes นักปรัชญาชาวอังกฤษ ซึ่งเป็นนักสสารนิยมและถือว่าเป็นบิดาแห่ง ลัทธิจักรกลนิยม ก็ได้อธิบายกระบวนการชีวิตไว้เพิ่มเติม โดยที่เขาได้นำทฤษฎีปรมาณู (Atom) ของ เดโมค ริตัส (Democritus) มาพัฒนาจนสามารถอธิบายโลกและชีวิตเป็นเพียงกระบวนการเคลื่อนไหวอย่างมี กลไก จักรวาลเป็นกระบวนการทางฟิสิกส์ที่เคลื่อนไหวไปตามกลไกเป็นเครื่องจักรที่ไม่มีชีวิตจิตใจ ซึ่ง ประกอบด้วยสสารและพลังงาน ไม่มีวัตถุประสงค์และไม่มีจุดจบ ไม่มีเหตุขั้นต้น และเหตุสุดท้าย ทั้งไม่ มีพลังชีวิต พลังจิตและไม่มีเจตจำนงเสรี เพราะชีวิตและสิ่งที่เรียกว่าจิตนั้น เป็นเพียงผลจากพลัง ธรรมชาติที่เป็นสสารทั้งนั้น (พิน ดอกบัว, 2535 : 30)

พัฒนาการทฤษฎีปรมาณูนิยมฝ่ายตะวันตกพัฒนาการทฤษฎีปรมาณูนิยม

1. ธาเลส Thales (624 - 548 ก่อน ค.ศ.) ธาเลส (Thales) เชื่อว่าโลกนี้มีเหตุทำให้เกิด และท่านเชื่อว่าเหตุหรือปฐมธาตุคือ “น้ำ Water” โลกเกิดจากการรวมตัวของสสารดั้งเดิม (Prime matter) สสารนั้นเป็นตัววัตถุดิบที่ก่อให้เกิดโลก มีอยู่ก่อนสิ่งอื่นทั้งหมดจึงเป็นธาตุดั้งเดิมหรือปฐมธาตุ (First Element) โลกหรือสรรพสิ่งเกิดจากการรวมตัวของน้ำและจะกลับไปสู่น้ำอย่างเดิมอีก น้ำของ ธาเลส (Thales) เป็นสิ่งที่มีอนุภาคเล็กที่สุดจุดแบ่งย่อยออกไปอีกไม่ได้ น้ำเป็นที่มาของสิ่งทั้งปวง (พิน ดอกบัว, 2535: 34)

2. อานักซิมานเดอร์ (Anaximander (610 - 546 ก่อน ค.ศ.) อานักซิมานเดอร์ (Anaximander) เป็นศิษย์ของ ธาเลส (Thales) และแสวงหาความจริงในประเด็นเดียวกันคือ ปัญหาที่ว่า “อะไรเป็นปฐมเหตุของโลกและสรรพสิ่ง” แต่แนวความคิดทั้ง 2 ท่านนี้ไม่เหมือนกัน ธาเลส (Thales) เชื่อว่า “น้ำ เป็นปฐมเหตุของสรรพโลกและสรรพสิ่ง” แต่อานักซิมานเดอร์ (Anaximander) เชื่อว่า สิ่งที่จะเป็นปฐมเหตุของสรรพสิ่งนั้นควรจะเป็นกลาง ยังไม่เป็นอะไร อย่างเช่น ยังไม่เป็นน้ำ ยังไม่เป็นดิน ยังไม่เป็นไฟ ... เป็นต้น ปฐมธาตุจะต้องยังไม่สังกัดอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งด้วยเหตุนี้ปฐมเหตุหรือปฐมธาตุจึงควรเป็นสารที่ไร้รูป (Formless Material) ที่ไม่มีรูปลักษณะเหมือนสิ่งใดๆ ที่คนเรารู้จักมันเป็นสิ่งที่ไม่เห็นด้วยตาเปล่าแต่เป็นนิรันดร์และแผ่ซ่านไม่มีที่สิ้นสุด สารไร้รูปนี้ อานักซิมานเดอร์ (Anaximander) ตั้งชื่อเรียกว่า “อนันต์ Infinite” อนันต์นี้เองเป็นปฐมเหตุหรือปฐมธาตุของสรรพสิ่งสรรพสิ่งในโลกหรือจักรวาลล้วนมีแหล่งกำเนิดมาจากอนันต์ทั้งสิ้น (สุนทร ฐ รังสี, 2545 : 24-26)

3. อานักซิเมเนส (Anaximenes 595 - 528 ก่อน ค.ศ.) อานักซิเมเนส (Anaximenes) เป็นศิษย์ธาเลส (Thales) เหมือนกันและแสวงหาความจริงในประเด็นเดียวกัน แต่อานักซิเมเนส (Anaximenes) ไม่เห็นด้วยกับ ธาเลส (Thales) และ อานักซิมานเดอร์ (Anaximander) อานักซิเมเนส (Anaximenes) ไม่เห็นด้วยว่า “น้ำ หรือ อนันต์” จะเป็นปฐมเหตุหรือบ่อเกิดของสรรพสิ่งไปได้อากาศต่างหากที่เป็นปฐมเหตุของโลกและสรรพสิ่ง อานักซิเมเนส (Anaximenes) ให้เหตุผลว่า อากาศแผ่ขยายออกไปไม่มีที่สิ้นสุดและมีพลังขับเคลื่อนในตัวเอง อากาศจึงเคลื่อนไหลตลอดเวลาและด้วยอนุภาพการเคลื่อนไหวของอากาศนี้ สรรพสิ่งจึงเกิดขึ้นได้ ในเวลาที่อากาศเคลื่อนตัวออกห่างกันและกัน อากาศจะเกิดการขยายตัว (Rarefaction) ปริมาณของอากาศจะเจือจางหากเจือจางถึงที่สุดอากาศจะกลายเป็นไพลอยอยู่บนท้องฟ้าและกลายเป็นดวงดาว ในทำนองกับกัน ถ้าอากาศรวมตัวเข้ากันหรือมีการอัดตัวกัน (Condensation) ความเข้มข้นของอากาศมีมาก อุณหภูมิในอากาศจะลดลงอากาศจะมีความเย็นมากขึ้น อากาศก็จะกลายเป็นน้ำ เป็นดิน เป็นหิน ได้ ด้วยเหตุนี้ทุกสิ่งทุกอย่าง จึงมีต้นเหตุจากอากาศทั้งสิ้น อากาศคือ ปฐมธาตุของโลก (กิริติ บุญเจือ. : 2522: 53-54)

4. เฮราคลิตุส (Heraclitus) กล่าวไว้ว่า ไฟ (Fire) คือ ปฐมธาตุของสรรพสิ่ง (Heraclitus believed fire to be the primordial element, Out of which everything else had arisen) เนื่องจาก ไฟ เป็นทั้งพลังและมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ มีสภาพไม่คงตัวแปรปรวนอยู่ตลอดเวลา จึงเหมาะสมที่จะเป็นปฐมธาตุได้ ด้วยเหตุนี้จึงถือได้ว่า ทุกสิ่งมาจากไฟทุกสิ่งคือไฟ และไฟคือทุกสิ่ง บางสิ่งเป็นไฟที่ลุกไหม้เร็วเช่น เปลวไฟ แต่บางสิ่งเป็นไฟลุกไหม้ช้า เช่น ไม้ หิน ดิน ทราบ (กิริติ บุญเจือ, 222 : 103)

5. นักปรัชญาเอเลีย นักปรัชญาเอเลียหลายท่าน เช่น เซโนฟาเนส (Zenophanes) ปาร์เมนิเดส (Parmenides) เซโนแห่งเอเลีย (Zeno of Elea 490 – 430 ก่อน ค.ศ.) มีแนวคิดคล้ายๆกัน และยังสนับสนุนกัน โดยคิดว่าปฐมธาตุนั้นควรจะเป็นดินที่ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง สำนักเอเลียส่วนมากถือว่า โลกหรือสรรพสิ่งในจักรวาลที่ปรากฏให้เราเห็นนั้นจริงๆ ไม่ได้เปลี่ยนแปลงเลย สิ่งที่เราเห็นอย่างเช่น ภูเขา ต้นไม้ มนุษย์ ที่เกิดขึ้น สลายไปเป็นเพียงภาพลวงตาหรือมายาเท่านั้น โดยเฉพาะ เซโนฟาเนส (Zenophanes) ท่านคิดว่าปฐมธาตุน่าจะเป็นดิน โลกนี้เกิดดับมาแล้วตั้งหลายครั้งหลายหนแต่ที่มันเกิดดับเกิดดับนั้นเป็นเพียงมายาภาพเท่านั้น แต่ความจริงแล้วมันมิได้เปลี่ยนแปลง มันเกิดจากดินแล้วก็กลับคืนสู่ดินเท่านั้นเอง

6. เอ็มเปโดเคลส (Empedocles 492 – 430 ก่อน ค.ศ.) เอ็มเปโดเคลส (Empedocles) เป็นชาวกรีกในมหาอาณาจักรกรีกเป็นชาวเมืองอะกรีเจนตุม ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคใต้ของเกาะซิซิลี พยายามประนีประนอมหลักปรัชญาที่แตกต่างกันในสมัยนั้น เพราะในสมัยนั้น มีแนวความคิด 2 ข้อใหญ่ๆ นั่นคือ ความจริงที่เกี่ยวกับสาระของโลก ซึ่งทัศนะหนึ่งบอกว่าโลกหรือสรรพสิ่งนั้นจริงๆ แล้วเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาแต่อีกทัศนะหนึ่งไม่เห็นด้วย เพราะเชื่อว่าความจริงแล้ว โลกหรือจักรวาลนั้น ไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรเลย แต่สำหรับเอมเปโดเคลส (Empedocles) นั้นท่านเห็นว่า สาระที่แท้จริงของโลกมีทั้งเปลี่ยนแปลงและไม่เปลี่ยนแปลงในเวลาเดียวกัน ท่านให้เหตุผลว่า โดยเนื้อแท้แล้วโลกนี้ไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพราะปฐมธาตุของโลกเป็นสิ่งที่ถาวร ไม่มีเกิด ไม่มีดับ โลกเกิดจากการประกอบกันหรือผสมกันของปฐมธาตุเหล่านั้น ปฐมธาตุที่ว่านั้นในทัศนะของเอมเปโดเคลส (Empedocles) ท่านเห็นว่า มี 4 อย่าง คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อปฐมธาตุเหล่านั้นรวมตัวกันหรือแยกตัวกัน เราก็จะเห็นว่า สรรพสิ่งกำลังเปลี่ยนแปลง นี่เป็นการเปลี่ยนแปลงบนพื้นผิว การเปลี่ยนแปลงเกิดจากการที่ปฐมธาตุโยกย้ายตำแหน่ง แต่ปฐมธาตุเองนั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงอะไรอย่างที่เราเห็น คุณสมบัติที่เคยเป็นอย่างใดก็เป็นอยู่อย่างนั้น มันเคยเป็นอย่างไรก็เป็นอยู่อย่างนั้น สรุปว่า สรรพสิ่งเกิดจากปฐมธาตุและกลับคืนสู่ปฐมธาตุที่เป็นดิน น้ำ ลมไฟ (ชัยวัฒน์ อัทธพันธ์, 2547: 20-25)

7. สำนักปรมาณูนิยม (The School of Atomists) ผู้ก่อตั้งสำนักปรัชญาปรมาณูนิยม คือ ลิวซิปปุส (Leucippus) ผู้มีชีวิตร่วมสมัยเดียวกันกับ เอ็มเปโดเคลส (Empedocles) ท่านเป็นชาวไมเลตุส (Miletus) แต่ถึงแม้ว่า ลิวซิปปุส (Leucippus) จะเป็นผู้ก่อตั้งสำนักก็ตามแต่งานเขียนของท่านก็หายไปหมด จึงสามารถศึกษาแนวความคิดโดยตรงของท่านไม่ได้ แต่ท่านยังมีศิษย์ที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่งคือ เดโมคริตุส (Democritus) ซึ่งได้เผยแพร่ปรัชญาสำนักปรมาณูให้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง เดโมคริตุส (Democritus 460 – 370 ก่อน ค.ศ.) เดโมคริตุส (Democritus) เห็นว่า เอกภพประกอบด้วยอะตอม (Atom) นับจำนวนไม่ถ้วน อะตอม (Atom) เหล่านี้มีขนาด รูปร่าง และการเคลื่อนที่ ที่แตกต่างกันวิ่งกระทบกันจากทิศทางต่างๆ ซึ่งในการเคลื่อนที่นี้ อะตอม (Atom) ได้เคลื่อนที่ไปในที่ว่าง (space) อาศัยการเคลื่อนที่กระทบซึ่งกันและกันนี้เอง สิ่งทั้งหลายและปรากฏการณ์ทั้งหลายจึงเกิดขึ้น การเคลื่อนที่ของกลุ่ม อะตอม (Atom) เหล่านี้ ทำให้อะตอม (Atom) ที่มีขนาดและรูปร่างที่เข้ากันได้มารวมตัวกัน ด้วยเหตุนี้สรรพสิ่งจึงเกิดขึ้น แรกเริ่มทีเดียวนั้นการรวมตัวกันของอะตอม (Atom) เกิดเป็น ดิน น้ำ ลม ไฟ จากนั้นสรรพสิ่งก็ค่อยๆ เกิดตามมาอีกอะตอม (Atom) ในทรรศนะของเดโมคริตุส (Democritus) เป็นสสารที่มีขนาดเล็กมากมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ไม่สามารถตัดหรือแบ่งแยกได้ อะตอม (Atom) เหล่านี้เคลื่อนที่ไปตามที่ว่าง สรรพสิ่ง จึงเกิดขึ้นได้ แม้แต่วิญญาณของมนุษย์ก็เกิดจากอะตอม (Atom) (สนั่น ไซยานกุล., 2519 : 40-41)

ทฤษฎีปรมาณูนิยมในทรรศนะนักปรัชญาอินเดีย

กลุ่มอัสติกะ เป็นกลุ่มที่มีความเชื่อว่าพระเวทมีความศักดิ์สิทธิ์ และถูกต้องโดยไม่ต้องพิสูจน์ เชื่อในความมีอยู่มีพระผู้เป็นเจ้า กลุ่มอัสติกะมีสำนักปรัชญามากมายนั้นคือปรัชญาพระเวท อุปนิษัต ฤคเวทคิตา นยายะ ไวเศชิกะ สางขะ โยคะ มีมางสา เวทานตะ ในทัศนะเกี่ยวกับสสารนิยมนี้ ที่เห็นเด่นชัดที่สุดเห็นจะเป็น ปรัชญาไวเศชิกะและปรัชญานายายะ ได้แก่

1. ปรัชญาไวเศชิกะ ปรัชญาไวเศชิกะ มีความเชื่อว่า สิ่งต่างๆ ในเอกภพเกิดมาจากการรวมตัวกันของปรมาณู และปรมาณูนั้นเป็นอนาถิ แม้พระเจ้าก็ทรงสร้างโลกจากปรมาณูเหล่านี้ แต่

ปรมาณูเป็นสิ่งที่มียู่ก่อนแล้ว และปรมาณูเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ไม่มีการสูญสลาย ถือว่าคุณสมบัติของ ปรมาณูแต่ละชนิดก็เป็นสิ่งที่เที่ยงแท้เช่นกัน ในทฤษฎีของปรัชญาไวเซซิกะ มีความเชื่อในทฤษฎี ปัจจัยการ ที่เรียกว่า อาร์มกวาท มีหลักว่า ปรมาณูเป็นปฐม เหตุของสรรพสิ่ง เชื่อว่าสากลจักรวาล ประกอบด้วยสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต สิ่งที่มีชีวิต มีชีวาตมอันเป็นศูนย์กลาง ท่องเที่ยว เสวยสุข และ ทุกข์ ไปตามอำนาจของ กรรมดีกรรมชั่ว ชีวาตมนี้ จึงถูกควบคุม โดยกฎทางศีลธรรม คือ กฎแห่งกรรม การสร้างหรือสลายโลก ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของพระมหากษัตริย์ผู้เป็นเจ้า การสร้างโลกใหม่ก็คือ การที่พระเจ้า เป็นเจ้าทรง ทำลายโลกเก่าก่อน แล้วสร้างสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นแทนที่ เจตจำนงของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า จะส่งแรง กระตุ้นไปสู่ผลรวมแห่งบุญ และบาป ด้วยอำนาจที่มองไม่เห็น ของพระเจ้าที่เรียกว่า “อภิญญา” ที่ ชีวาตมนี้ ได้สั่งสมไว้ในสมัยที่ดำรงชีพอยู่ในโลกอื่น เรื่องการสร้างและการทำลายโลก ที่เริ่มจากวาระ แรก ด้วยอำนาจของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ที่สัมผัสกับมวลวิญญูญาณ หรือชีวาตมนี้ ทำให้เกิดมีพลัง สร้างสรรค์ เริ่มเคลื่อนปรมาณูต่างๆ ธาตุลม น้ำ ดิน ไฟ ด้วยพลังเจตจำนงของ พระมหากษัตริย์ผู้เป็นเจ้า ให้ “ไขโลก- พรหมานตะ” โลกอุบัติเป็นแสงเรืองรองสว่างอยู่ในสายน้ำ ภายในไขโลก พระเจ้าทรงบันดาล ให้พระ พรหมอุบัติขึ้น เป็นวิญญูญาณโลก ทรงประทาน ปรัชญาความไม่ติด ข้องความเป็นใหญ่ ให้เป็น คุณสมบัติของ พระพรหม วิญญูญาณของโลก จึงเป็นกระบวนการสร้างสลับกับการทำลายอยู่เรื่อยๆ ไป การสร้างโลกใหม่เรียกว่า อันตรกัปป์ ส่วนในแนวคิด เรื่องความหลุดพ้นของชีวาตมนี้ เหมือนลัทธิ ปรัชญาอินเดียอื่น ที่เชื่อเรื่องพระเจ้าผู้เป็นเจ้า และคัมภีร์ พระเวท (อติศกดิ์ ทองบุญ, 2546 : 35)

ปรัชญาในปรัชญาไวเซซิกะ ดังนี้

(1) **ทริพยะ** หรือ เนื้อสาร (Substance) เป็นรากฐานของ ปถาณะ อื่นๆ เช่น คุณะ กรรม เพราะคุณสมบัติและอากัปภิกิริยาจำเป็นต้องเกิดขึ้นโดยอาศัยในสสาร ในขณะที่เดียวกันสสารก็ต้องอาศัยป ถาณะอื่นๆ ด้วย เพราะหากไม่มีคุณสมบัติและอากัปภิกิริยาเสียแล้ว ก็ไม่สามารถรู้จักสสารได้เลย ทริพย (สสารอันตมิยะ) ประกอบไปด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ กาละ อวกาศ อาตมัน มนัส โดยมีดินและไฟ เป็นสสารผสมไม่เที่ยงแท้ ดิน น้ำ ลม ไฟ จัดเป็นปรมาณู อาตมัน แบ่งเป็น 2 คือ ชีวาตมนี้ และ ปรมาตมัน ดิน น้ำ ลม ไฟ และ อากาศ เป็นธาตุกายภาพ คือ มีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่สามารถรู้ได้ด้วย ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ (1) **อากาศ** เป็นสสารชนิดที่หาซึ่งเป็นพื้นฐานให้เกิดคุณสมบัติคือเสียง เสียงเป็นสิ่งที่เรารู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส แต่อากาศเรารับรู้มันเช่นนั้นไม่ได้ สิ่งที่เราจะต้องมี ลักษณะเป็น 2 ประการ คือ มีรูปร่างและสี แต่อากาศนั้นไม่มีรูปร่างอย่างวัตถุทั่วไปและไม่มีสี ประสาท สัมผัสของเราจึงรับรู้การมีอยู่ของมันไม่ได้ ไวเซซิกะกล่าวว่า อากาศเป็นสิ่งที่แผ่ซ่านแทรกซึมอยู่ในทุก หนทุกแห่ง โดยมีคุณสมบัติคือเป็นตัวกลางที่ทำให้เสียงเกิดขึ้น เสียงเป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นมาจาก อากาศ สำหรับเสียงนั้น เมื่อมันเป็นคุณสมบัติมันก็ต้องมีสสารเป็นที่อาศัย และที่อาศัยของเสียงก็คือ อากาศ ไวเซซิกะกล่าวว่า แม้ว่าเราจะรับรู้อากาศไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัส แต่เราก็คงทราบได้ว่ามันมีอยู่ โดยอาศัยการอนุมาน นั่นก็คือ อนุมานเอาจากการมีอยู่ของเสียง (2) **อวกาศ** (อวกาศ) เป็น สสารที่มี สภาพเป็นหนึ่ง นิรันดร์ และมีอยู่ทั่วไป เป็นพื้นฐานให้เราเกี่ยวข้องกับ สถานที่ เช่น ที่นี้ ที่นั่น ไกล ใกล้ (3) **กาละ** (t) มีสภาพเป็นหนึ่งนิรันดร์ เป็นพื้นฐานให้รู้ถึงความเป็นว่า เป็นอดีต ปัจจุบัน อนาคต เก่า ใหม่ (4) **อาตมัน** (อ) เป็นสิ่งอมตะ มีอยู่ทั่วไป เป็นพื้นฐานของสติสัมปชัญญะหรือ ความรู้สึกตัว แบ่งเป็น ชีวาตมนี้ (ปัจเจกบุคคล) และ ปรมาตมัน (สากล) อธิบายได้ว่า ชีวาตมนี้ จัดเป็นสิ่งนิรันดร์และมีอยู่ทั่วไป โดยก่อนที่จะเป็นชีวาตมนี้ มันมีสภาพเป็นอาตมัน คือวิญญูญาณเดิม ซึ่งแยกออกเป็น 2 ประการคือ ปรมาตมัน หรืออาตมันสากลที่เรียกว่า พระเจ้า ชีวาตมนี้ หรือ อาตมัน

2. **ปรัชญานายายะ** ปรัชญานายายะ (Nyaya) ปรัชญาสำนักนี้ที่จัดว่าเป็นสสารนิยม เพราะแนวความคิดที่ถือว่าอนุของดิน น้ำ ไฟ ลม เป็นมูลกำเนิดของโลกและสรรพสิ่งในโลก รวมทั้งคนและสัตว์ จัดเป็นปรัชญาอนุพหุนิยม (Atomic Pluralism) ส่วนในปรัชญากลุ่มนาสติกะ ได้แก่ กลุ่มที่ไม่เชื่อคำภีร์พระเวท ไม่เชื่ออำนาจของพระผู้เป็นเจ้า ในส่วนของแนวความคิดที่เป็นสสารนิยมนั้น ที่เด่นชัด

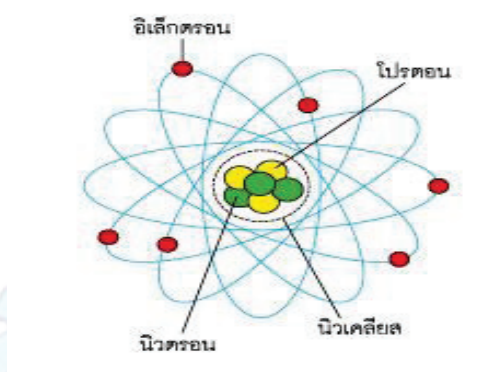
ที่สุด ได้แก่ ปรัชญาจารวาก (Charavaka) ซึ่งเป็นสำนักปรัชญาสารานิยม หรือวัตถุนิยมโดยแท้ โดยถือว่า วัตถุหรือสสารเท่านั้นที่มีอยู่จริง นอกจากนั้นเป็นสิ่งที่ไม่มี โลกประกอบด้วยวัตถุธาตุ 4 อย่างคือ ดิน น้ำ ไฟ ลม (ปรัชญาอินเดียสำนักอื่นๆ ส่วนมากจะบอกว่า โลกประกอบด้วยวัตถุธาตุ 5 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม และอากาศธาตุ) เพราะวัตถุธาตุทั้ง 4 นี้เป็นสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย วัตถุธาตุทั้ง 2 ผสมหรือรวมกันเองโดยบังเอิญ ไม่มีใครสร้างหรือไม่มีอำนาจเหนือธรรมชาติมาบังคับให้รวมตัวกัน การรวมตัวกันดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดผลตามมา 2 อย่างคือ การรวมตัวทำให้เกิดสิ่งที่มีชีวิตขึ้นมา เช่น พืช ต้นไม้ คน สัตว์ เป็นต้นการรวมตัวทำให้เกิดสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น แผ่นดิน ก้อนหิน

วิเคราะห์ทฤษฎีปรมาณูนิยมกับพุทธปรัชญาเถรวาท

การค้นพบทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมามีส่วนช่วยให้เราเกิดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธรศาสนามากยิ่งขึ้น เพราะว่าหลักของพระพุทธรศาสนาที่ว่า พระพุทธเจ้าเป็นผู้ค้นพบสัจธรรมซึ่งมีอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าเพียงนำสัจธรรมนั้นมาประกาศแก่ชาวโลก ดังพุทธพจน์ที่ว่า “อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตาณิ อุปปาทา วา” เป็นต้น แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตเจ้าทั้งหลายจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ธาตุนั้นคือ ธรรมฐิติ (ความดำรงอยู่ตามธรรมชาติ) ธรรมนิยาม (กฎธรรมชาติ) อิทัปปัจจยตา (ภาวะที่สรรพสิ่งเกิดดับตามเหตุตามปัจจัย) ก็ยังมีอยู่ พระตถาคตเจ้าย่อมตรัสรู้ทั่วถึงซึ่งธาตุอันนั้นแล้วบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่าย” (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2546 : 10-20) อะตอมแบ่งแยกไม่ได้ตามที่นักปรัชญากรีกเชื่อกันมาเป็น พันๆ ปี แม้แต่ในอินเดีย ปรัชญาฮินดูสำนักไวเชษิกะก็สอนว่ามีอะตอมหรือปรมาณู ตรงกับที่เรียกว่า “อัตตา” หรือ “อาตมัน” นั่นคือ มีสิ่งที่แบ่งแยกย่อยต่อไปไม่ได้ เรียกว่า ปรมาณู อะตอม อัตตาหรืออาตมัน (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2546 : 63)

ในศาสนาสำคัญของโลกมีเพียงศาสนาเดียวเท่านั้นที่ปฏิเสธอะตอม ปฏิเสธอัตตาหรืออาตมัน นั่นก็คือ พระพุทธรศาสนา และยืนยันว่าไม่มีแก่นสารทั้งในฝ่ายจิตและฝ่าย สสาร แก่นสารในฝ่ายจิตเรียกว่าอาตมันหรือวิญญาณอมตะ (Immortal soul) ส่วนแก่นสารในฝ่ายสสารเรียกว่าอะตอมหรือปรมาณู ศาสนาคริสต์ อิสลาม พราหมณ์-ฮินดูต่างสอนว่ามีอาตมันหรือวิญญาณอมตะในมนุษย์และมีอะตอมหรือ ปรมาณูในสสาร พระพุทธเจ้าตรัสว่า “สัพเพ ธมฺมา อนัตตา” แปลว่า “สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา” หมายความว่า สรรพสิ่งทั้งที่เป็นจิตและสสารล้วนไม่มีแก่นแท้ถาวร คือเป็นอนัตตา เมื่อแปลคำว่าอนัตตาเป็นภาษาอังกฤษก็ต้องใช้คำ 2 คำ นั่นคือ ถ้าใช้คำว่าอนัตตาให้หมายถึงว่าไม่มีอาตมันหรือวิญญาณอมตะในมนุษย์ เราต้องแปลว่า Not-self หรือ Non-ego แต่ถ้าใช้อนัตตาให้หมายถึงว่าไม่มีอะตอมหรือแก่นสารที่เที่ยงแท้ในสสาร Non-substantiality (ไม่มีแก่นแท้ถาวร) และถือว่าไม่มีอัตตาหรืออะตอมสสาร ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีแก่นแท้ถาวรที่ตั้งอยู่ได้ในตัวของมันเอง สรรพสิ่งอาศัยกันและกันเกิดขึ้นตลอดเวลาตามหลักปัจจุสมุปบาท ดังที่ควอนตัมฟิสิกส์ระบุว่าไม่มีอะตอมที่อยู่ได้ตามลำพังตัวเอง โครงสร้างอะตอมประกอบด้วยอิเล็กตรอน โปรตอนและนิวตรอน อนุภาคของอะตอมที่เป็นประจุไฟฟ้าบวก (โปรตอน) และประจุไฟฟ้าลบ (อิเล็กตรอน) ต่างมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน อิเล็กตรอน วิ่งโคจรรอบนิวเคลียสด้วยความเร็วที่สูงมาก การเกาะกลุ่มของประจุไฟฟ้าเหล่านั้นกลายเป็นอะตอม และประจุไฟฟ้าเหล่านั้นก็ไม่อาจอยู่ได้ตามลำพัง ทั้งหมดต่างอาศัยกันและกันเกิดขึ้นตามหลักปัจจุสมุปบาท

ภาพประกอบ : แสดงวงจรการทำงานของอะตอม (อิตตา/ชีวาตมัน)

สรุป ภาพของจักรวาลในทฤษฎีควอนตัมต่างจากฟิสิกส์ดั้งเดิมของนิวตันก็คือ อะตอมถูกแบ่งย่อยออกไปเป็นองค์ประกอบที่เล็กกว่าซึ่งเป็นประจุไฟฟ้าที่วิ่งวนกันเองคืออิเล็กตรอน โปรตอน และนิวตรอน อะตอมจึงเป็นสนามพลังงานขนาดจิ๋ว องค์ประกอบย่อยของอะตอมนั้นบางครั้งก็เป็นอนุภาค(Particle) บางครั้งก็เป็นคลื่น (Wave) อิเล็กตรอนของอะตอมเคลื่อนที่รอบแกนกลางคือนิวเคลียสตลอดเวลา ขณะที่อิเล็กตรอนกำลังเคลื่อนที่ด้วยความเร็วสูง อิเล็กตรอนปรากฏเป็นคลื่น ด้วยความเร็วระดับนั้น เราจึงไม่อาจกำหนดตำแหน่งที่ตั้งของอิเล็กตรอนนั้นในขณะใดขณะหนึ่งได้ ถ้าเราพยายามหาตำแหน่งที่ตั้งของมันก็ต้องจับให้อิเล็กตรอนหยุดนิ่งอยู่ กับที่ซึ่งจะทำให้มันสูญเสียคุณสมบัติแห่งความเป็นคลื่น อิเล็กตรอนที่หยุดนิ่งจะกลายเป็นอนุภาคทันที ดังนั้น องค์ประกอบย่อยของอะตอมบางครั้งจึงเป็นอนุภาคบางครั้งก็เป็นคลื่น

สรุป

ทฤษฎีปรมาณูนิยม เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยสสารนิยม เน้นวัตถุนิยม ที่สามารถสัมผัสได้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 เช่น ตาเห็นรูป ส่วนกลไกทำงานของวงจร ทฤษฎีนี้ เชื่อว่า มีการทำงานอย่างต่อเนื่องกันไปไม่ขาดสาย ที่เรียกว่า “อะตอม” ตรงกับ ปรัชญาไวเศษิกะที่ใช้คำว่า “อาตมัน” บ้าง “ชีวาตมัน” บ้าง โดยการทำงานของวงจร จะประกอบด้วยอนุที่เล็กที่สุดเรียก “ปรมาณู” หรือ “อะตอม” ไม่มีสัตว์ บุคคล เป็นเพียงแต่สิ่งที่ประกอบกันเข้ามา ฝ่ายปรัชญาตะวันตกเชื่อว่า ไม่น่าจะมีวิญญาณในอะตอมนี้ เป็นเพียงพลัง (Energy) ที่คอยรวมตัวกัน ผสมกัน จนเกิดสมดุล แล้วแปรสภาพ เป็น โปรตอน อิเล็กตรอน วิ่งรอบกันไปในวงจรรนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทเรียกว่า “จิต” คือ สภาพที่รู้และมีพลังงาน แต่ฝ่ายปรัชญาไวเศษิกะเชื่อว่า มีวิญญาณหรือชีวะอยู่ในอะตอมนี้ และเกิดจากพระเจ้าสร้างไว้ ไม่ใช่เกิดเองเหมือนความเชื่อฝ่ายตะวันตกในทฤษฎีของพุทธปรัชญาเถรวาท ยังนำมาเปรียบเทียบกับหลักปฏิจจสมุปบาท ว่ามีวงจรที่เป็นไปตามเหตุและปัจจัย ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขา จึงเรียกอย่างหนึ่งว่า “หลักไตรลักษณ์” คือ มีสภาพไม่เที่ยง แปรไปตามสภาพ และควบคุมไม่ได้โดยถาวร ถ้าอยากหลุดพ้นไปจากวงจรนี้ จะต้องทำลายอวิชชาคือไม่รู้ให้หมดไปจากจิต หรือ มีอิสระจากวงจรของปรมาณูที่เล็กที่สุดนี้ โดยการฝึกจิตเจริญวิปัสสนาให้มีสติและปัญญาเพื่อให้จิตเข้าถึงหรือบรรลุโลกุตตรธรรมได้นั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. สารานุกรมปรัชญา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน, ญาณวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.
- บุญมี แท่นแก้ว. ปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2541.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). “พระพุทธศาสนากับทฤษฎีควอนตัม : ความเหมือนที่แตกต่าง”. สารนิพนธ์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- พิน ดอกบัว. ปวงปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, 2545.
- สุนทร ณ รังสี. ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2545.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. วิเคราะห์อภิปรัชญาในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2540.

